

ΔΙΑΛΟΓΟΙ : ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ 'ΠΟΛΗ+ΚΡΙΣΗ'

ΜΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΚΟΥΤΡΟΛΙΚΟΥ ΓΙΑ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΑΛΛΟΜΕΝΕΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Εδώ δημοσιοποιούνται τα πρακτικά μιας ωριαίας συζήτησης που πραγματοποιήθηκε την Τετάρτη, 1 Οκτωβρίου 2014 με τη Γεωργία Γεμενετζή, η οποία επιμελήθηκε και την τελική μορφή τους. Για την αναπαραγωγή του συνόλου ή τμήματος του κειμένου σε οποιαδήποτε μορφή παρακαλώ να επικοινωνήσετε με τον Γρηγόρη Καυκαλά στη διεύθυνση gkafkala@arch.auth.gr.

Η Παναγιώτα Κουτρολίκου είναι Επίκουρη Καθηγήτρια, Σχολή Αρχιτεκτόνων ΕΜΠ

Γεωργία Γεμενετζή. Η αύξηση της φτώχειας, η αδυναμία κάλυψης στέγης, η εγκληματικότητα είναι προβλήματα που προϋπήρχαν κυρίως στις μεγάλες πόλεις και φαίνεται πως επιδεινώνονται από την οικονομική κρίση, οδηγώντας στη διαμόρφωση ευάλωτων και περιθωριοποιημένων κοινωνικών ομάδων. Ποια πιστεύεις ότι είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και οι προοπτικές των κοινωνικών ανισοτήτων σήμερα;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Σήμερα, όλοι οι διεθνείς οργανισμοί το λένε αυτό. Στην Ελλάδα είναι εμφανές ότι υπάρχει τεράστια

αύξηση των ανισοτήτων, παρόλο που στο παρελθόν δεν ήταν έτσι. Γενικά, παρατηρούμε ότι έχουν αυξηθεί πάρα πολύ οι ανισότητες και στην Ευρώπη. Η εμπειρία λέει ότι συνήθως συνδυάζεται με αυξημένη πιθανότητα εντάσεων για διάφορους λόγους και τρόπους. Για την περίπτωση της Αθήνας, οι ανισότητες αυτές σίγουρα εμφανίζονται και χωρικά, περισσότερο από ότι εμφανιζόντουσαν στο παρελθόν, αλλά δεν είναι μόνο το χωρικό. Αυτό που γίνεται

με την κατοικία είναι πολύ μεγάλο ζήτημα και επηρεάζει πάρα πολλούς ανθρώπους με πολλαπλούς τρόπους, δηλαδή η φορολόγηση της κατοικίας, σε θέματα που έχουν να κάνουν με την εξασφάλιση και τη διατήρηση της στέγης. Περισσότερο από την άποψη ότι κάποιος εγκαταλείπει τη στέγη του ή πάει πίσω στο πατρικό ή συστεγάζεται. Δεν έχω υπόψη μου κάποια στοιχεία γι' αυτά, το λέω περισσότερο διαισθητικά. Ένα στοιχείο που υπάρχει, είναι ότι υπάρχουν περισσότερα κενά διαμερίσματα, το οποίο επίσης έχει να κάνει με ένα σημαντικό ποσοστό μεταναστών που έφυγαν από τη χώρα.

Γεωργία Γεμενετζή. Νομίζεις ότι υπάρχουν κάποιες πληθυσμιακές ομάδες που κινδυνεύουν περισσότερο, έχουν μεγαλύτερη ανασφάλεια λόγω της κρίσης και γιατί;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Γενικά, σε μια περίοδο κρίσης όπου μειώνονται σε μεγάλο βαθμό οι προνοιακές δομές και οι κοινωνικές παροχές, αυξάνεται ο αριθμός των ανθρώπων οι οποίοι τις έχουν ανάγκη, και μειώνεται ή μένει στάσιμη η παρεχόμενη πρόνοια, αναγκαστικά κάποιοι άνθρωποι μένουν απέξω. Οπότε άνθρωποι που ήταν ήδη σε μια ευάλωτη θέση, πολύ πιθανόν να βρεθούν σε ακόμη χειρότερη. Αυτό φαίνεται και από την αύξηση των αστέγων στους δρόμους της πόλης.

Επίσης, Επίσης, πολλές μεταναστευτικές ομάδες είναι πολύ πιο ευάλωτες την περίοδο της κρίσης, σε σχέση με παλιότερα. Ένας από τους λόγους είναι ότι η πρόσβαση στις δουλειές που κάνανε έχει μειωθεί, ανάλογα βέβαια με την επαγγελματική τους εξειδίκευση, ομάδα κτλ. Επιπρόσθετα, έχεις ένα θεσμικό πλαίσιο το οποίο δεν λειτουργεί, είναι αναποτελεσματικό για τις μεταναστευτικές ομάδες, για άδειες παραμονής και εργασίας για άσυλο, για ιθαγένεια, είτε γιατί κάποια πράγματα δεν τα επιμελήθηκε ποτέ καθόλου ή γιατί δεν υπήρχε πολιτική βούληση. Όλη αυτή η κατάσταση χειροτερεύει και με την άνοδο της άκρας δεξιάς, της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Έτσι, πολλές μεταναστευτικές ομάδες βρίσκονται σε πολύ ευάλωτη θέση. Υπάρχουν βέβαια και πολλές ομάδες ανθρώπων που βιώνουν ολοένα και μεγαλύτερη ανασφάλεια λόγω της κρίσης, οι οποίες όμως ομάδες δεν είναι τόσο «ορατές».

Γεωργία Γεμενετζή. Αυτές οι διαφορές των κοινωνικών ανισοτήτων είναι πιο έντονες στις μεγάλες πόλεις;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Δεν έχω μεγάλη εμπειρία από την επαρχία. Από αυτά που ξέρω, πραγματικά είναι πολύ περιορισμένα, είναι ότι σε μικρότερες πόλεις υπάρχει μεγαλύτερη, ίσως, -έστω σε ένα πολύ επιφανειακό επίπεδο- συλλογικότητα, διαδικασία επίλυσης κάποιων βασικών

αναγκών. Μπορεί να μην υπάρχουν χρήματα τόσα πολλά, αλλά το πρόβλημα της επιβίωσης δε φαίνεται να είναι τόσο κρίσιμο όσο στα μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα. Αυτά που βλέπεις στο δρόμο, η ανάγκη ανθρώπων από το να ψάχνουν στα σκουπίδια, να μαζεύουν μεταλλικά αντικείμενα, μέχρι οτιδήποτε, δεν υπάρχει σε τέτοιο βαθμό όσο υπάρχει στα μεγάλα πολεοδομικά συγκροτήματα.

Οι νέοι βρίσκονται επίσης σε μια περίπλοκη κατάσταση γιατί μεγαλώνοντας, πολλοί από αυτούς, είχαν ζήσει με μια υπόσχεση μιας κάποιας ποιότητας ζωής, ενός μέλλοντος. Αλλά στη συγκεκριμένη συγκυρία, αυτό είναι πολύ δύσκολο και να πραγματοποιηθεί, οπότε υπάρχει ανεκπλήρωτες προσδοκίες (αν όχι και κάποια απομάκρυνση), κάτι το οποίο εκφράζεται με διαφορετικούς τρόπους κατά περίπτωση. Κάτι που παρατηρούμε στους φοιτητές είναι ότι αυξάνεται ο ανταγωνισμός. Κι εκεί φαίνονται ίσως και κάποιες άλλες διαφοροποιήσεις. Ενώ παλιότερα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι μέσω της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης υπήρχαν ευκαιρίες, τώρα οι ευκαιρίες που δίνονται μέσω της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης σχετίζονται σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό και με την οικονομικής κατάστασης των γονιών. Έχω αυτή την εντύπωση.

Γεωργία Γεμενετζή. Αυτό μπορεί να δημιουργήσεις κάποιες εντάσεις;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Υπάρχει ένα κοινωνικό άγχος, το οποίο μπορεί να βγαίνει στην ένταση, στην κατάθλιψη, στην απάθεια. Δεν είναι απαραίτητο ότι γενικά θα οδηγήσει σε φαινόμενα βίας. Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί. Υπάρχει ένας ανταγωνισμός ανάμεσα σε ομάδες που η διέξοδός τους είναι μέσω ανταγωνισμού ή για τις οποίες ίσως οι άλλες πόρτες να είναι κλειστές. Δεν είναι σε τραγικά μεγάλο βαθμό. Δηλαδή δεν έχουμε να αντιμετωπίσουμε καταστάσεις που υπάρχουν σε άλλες πόλεις, τουλάχιστον μέχρι τώρα. Μπορεί να αλλάξει η κατάσταση, τυχαία ή συμπτωσιακά γεγονότα μπορούν να επηρεάσουν το τι συμβαίνει και πολλά πράγματα που υποβόσκουν να εκφραστούν.

Γεωργία Γεμενετζή. Κατά την εκτίμησή σου, η τοπική αυτοδιοίκηση θα μπορούσε να δράσει ανεξάρτητα από το κεντρικό κράτος και να παρέχει κάποιες διευκολύνσεις όσον αφορά τις προνοιακές δόμες.

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Πιστεύω ότι η τοπική αυτοδιοίκηση θα μπορούσε να παίξει έναν πολύ σημαντικό ρόλο. Υπάρχουν πάρα πολλά εμπόδια σε αυτό, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες η τοπική αυτοδιοίκηση, επειδή είχε την όρεξη, υπερέβη αυτά τα εμπόδια και κυνήγησε πράγματα και τρόπους για να προσφέρει

βοήθεια και προνοιακές δομές ή για να στήσει κάποια πράγματα, αλλά αυτό νομίζω εξαρτάται πάρα πολύ από τον ίδιο δήμο, ή και την περιφέρεια. Θεσμικά, η Ελλάδα δεν χαρακτηρίζεται από ουσιαστική αποκέντρωση - τουλάχιστον στο πρακτικό της κομμάτι. Όταν εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις αποφάσεις και προτεραιότητες του κεντρικού κράτους, μπορεί να προκύψουν (και προκύπτουν) προβλήματα. Υποθετικά υπάρχουν και κάποιοι επιπρόσθετοι τρόποι. Υπάρχουν κάποια ευρωπαϊκά κονδύλια και ευρωπαϊκά προγράμματα, τα ίσως να μπορούσαν να δράσουν βοηθητικά. Εξαρτάται όμως από τις προτεραιότητες και δεσμεύσεις που θέτουν και από το πώς είναι στελεχωμένος ο Δήμος. Κάποιοι δήμοι είναι τελείως υποστελεχωμένοι, κάποιοι υπερ-χρεωμένοι, κάποιοι άλλοι δεν ενδιαφέρονται για κάτι τέτοιο. Κάποια ευρωπαϊκά κονδύλια έρχονται απευθείας από το κράτος, κάποια άλλα όχι. Κάπου υπάρχει τεχνολογία, κάπου δεν υπάρχει, γεγονός που αποτελεί βασικό θέμα για τον Δήμο, και φυσικά υπάρχουν και οι σχέσεις που έχουν οι εκάστοτε τοπικές αρχές με την κεντρική εξουσία, το οποίο είναι ένα άλλο ζήτημα.

Γεωργία Γεμενετζή. Μπορείς να μου πεις ένα παράδειγμα τέτοιου Δήμου που να έχει κάνει κάτι τέτοιο πετυχημένο;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Χωρίς να αναφέρω συγκεκριμένο Δήμο (γιατί δεν

ξέρω πως λειτουργεί συνολικά), έχω δει ομάδες (εντός του Δήμου) που και σχετίζονταν με ευρωπαϊκά προγράμματα και είχε πολύ καλή σχέση με διάφορες ομάδες και ανθρώπους που ήταν σε ανάγκη, δηλαδή πέρα από τη βοήθεια που δίνανε (συσσίτια, ρούχα) είχαν και προσωπικές, κοινωνικές σχέσεις. Υπήρχε μια αναγνώριση των προβλημάτων. Και το Κοινωνικό Ιατρείο του Δήμου Ελληνικού-Αργυρούπολης έχει κάνει εξαιρετική δουλειά, που στηρίχτηκε πολύ και από εθελοντές.

Γεωργία Γεμενετζή. Η αυξανόμενη ανεργία -επακόλουθο της κρίσης και της ύφεσης- έχει επηρεάσει κάθε οικονομική δραστηριότητα. Παράλληλα, η άτυπη εργασία-οικονομία εντείνεται ενώ οι αγορές εργασίας αναδιαμορφώνονται. Εκτιμάς πως οι πόλεις έχουν τη δυνατότητα να ανταποκριθούν στην τρέχουσα κατάσταση, δημιουργώντας υψηλής ποιότητας και μακράς διάρκειας θέσεις εργασίας που θα αρμόζουν στα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού τους;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Οι πόλεις δεν υφίστανται έξω από το πολιτικό-κοινωνικό τους πλαίσιο. Στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη που ξέρω υπάρχει μεγάλο ανθρώπινο κεφάλαιο και δυναμικό. Υπάρχουν άνθρωποι με εξαιρετικές ιδέες, ικανότητες και προσόντα, οι οποίοι δεν είμαι σίγουρη ότι μπορούν να έχουν τις δομές οι οποίες μπορούν να τους κάνουν να εκμεταλλευτούν αυτά τα προσόντα τους για να ζήσουν. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, είτε είναι ελεύθεροι επαγγελματίες, είτε

επιχειρήσεις, έχουν χτυπηθεί σε σημαντικό βαθμό. Όταν ξεκινάει κάποιος/α, -σε οποιαδήποτε ηλικία- επαγγελματίας που δεν έχει κάποιο σημαντικό κεφάλαιο πολύ δύσκολα θα βγάλει κάποιο κέρδος για να μπορέσει να ζήσει ενώ παράλληλα οι ασφαλιστικές εισφορές και η φορολόγηση είναι μεγάλη και δρα αποτρεπτικά. Είναι λίγο αντιφατικό. Έτσι οι άνθρωποι θα κάνουν ότι μπορούν για να επιβιώσουν (ως άτομα και ως επιχειρήσεις). Δεν σημαίνει όμως ότι αυτό είναι ανάλογο των δυνατοτήτων του ή των ευκαιριών που μπορεί να είχε. Σε κάποιες άλλες χώρες οι νέοι ελεύθεροι επαγγελματίες έχουν μια πολύ καλύτερη ασφαλιστική-φορολογική αντιμετώπιση από τους υπόλοιπους. Αυτή τη στιγμή τα ποσοστά που πρέπει να πληρώσει κάποιος για να έχει ένα μπλοκάκι είναι υπερβολικά. Αν μιλήσουμε για πιο εξειδικευμένο επιστημονικό δυναμικό, τα κονδύλια που πηγαίνουν στην έρευνα είναι ελάχιστα. Όταν λες ότι θέλεις να εκμεταλλευτείς ένα ανθρώπινο δυναμικό που έχεις, χρειάζεται να κάνεις και κάποια βήματα, αλλιώς το εξάγεις, γίνεται «εξαγωγή προϊόν». Επίσης και οι εργασιακές συνθήκες είναι πολύ άσχημες. Βέβαια και σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες η κατάσταση δεν είναι καθόλου καλή αυτή τη στιγμή.. Από το Λονδίνο που ξέρω, σημαντικό ποσοστό κόσμου έχει αυτό που λέμε 'zero hour contract', συμβόλαιο μηδενικών ωρών. Σημαίνει ότι πληρώνεσαι

με τις ώρες που δουλεύεις, αλλά το συμβόλαιό σου δε λέει πόσες ώρες πρέπει να δουλεύεις και σε καλούνε όποτε υπάρχει δουλειά. Με αυτό έχεις μεν πρόσβαση σε κάποια προσωρινά επιδόματα, αλλά δε σημαίνει ότι σου καλύπτει και πολλά άλλα πράγματα. Φαίνεται ότι είσαι εργαζόμενη, ενώ μπορεί κάλλιστα να μην βγάζεις τα προς το ζην. Αυτό υπάρχει σε πολλούς κλάδους, από την εκπαίδευση μέχρι την υγεία.

Γεωργία Γεμενετζή. Η μεταβολή της κοινωνικής και οικονομικής βάσης των πόλεων συνεπάγεται αξιολογες χωρικές μεταβολές, όπως η 'συρρίκνωση' των κεντρικών περιοχών, η μαζική φυγή των νέων είτε προς την ύπαιθρο και τις μικρότερες πόλεις είτε προς το εξωτερικό, η τάση επιστροφής πολλών οικονομικών μεταναστών στους τόπους καταγωγής τους, η υποβάθμιση εμπορικών ζωνών. Ποιο θεωρείς ότι είναι το αποτύπωμα της κρίσης στις κεντρικές περιοχές και την περιφέρεια των πόλεων; Η κρίση είναι πιο αισθητή στο κέντρο της πόλης από ότι είναι στο υπόλοιπο ΠΣ ή στα προάστια;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Εξαρτάται για ποια προάστια μιλάμε, γιατί δεν είναι όλα τα προάστια ίδια. Σίγουρα πάρα πολλά πράγματα της κρίσης φαίνονται στο κέντρο της πόλης. Φαίνεται καταρχήν από τα κλειστά μαγαζιά. Δηλαδή τα κλειστά μαγαζιά τα οποία στο παρελθόν είχαν ακριβά ενοίκια και πλέον, για πολλούς λόγους, κλείνουν (πχ αύξηση ανεργίας, μείωση της καταναλωτικής δύναμης).. Δεν υπάρχει ουσιαστικά το αγοραστικό κοινό που είχανε, δεν υπάρχουν τα χρήματα για τα

ενοίκια που ζητούσαν οι ιδιοκτήτες των καταστημάτων. Έτσι τα κλειστά μαγαζιά ήταν από τα πρώτα σημάδια της κρίσης, τουλάχιστον στο κέντρο της πόλης. Σε ένα εμπορικό κέντρο μπορεί να έχουμε πολλά κλειστά μαγαζιά. Δε συμβαίνει όμως σε όλες τις γειτονιές, συμβαίνει σε κάποιες γειτονιές. Είχε γίνει και μια καταγραφή στα Εξάρχεια. Παρότι κέντρο πόλης, εκεί δεν υπάρχουν τόσα κλειστά μαγαζιά όσα σε άλλες περιοχές. Είναι μια ζωντανή γειτονιά, είναι ένα κέντρο και συνεχίζει να είναι κέντρο. Είναι μια περιοχή που εξακολουθεί να έχει κόσμο και έχει μια συγκεκριμένη ταυτότητα. Ωστόσο, δε σημαίνει ότι είναι τα ίδια μαγαζιά. Μπορεί να κλείσει πχ ένα μαγαζί με ρούχα και να ανοίξει ένα μπαρ. Ή δε σημαίνει ότι δεν ανοίγουν και κλείνουν γρηγορότερα από το παρελθόν. Δεν ξέρω αν επιβεβαιώνονται από τα στοιχεία, αλλά τα μαγαζιά που ανοίγουν και κλείνουν τώρα είναι περισσότερο καφέ, μπαρ ή για φαγητό.

Επίσης, υπάρχουν τμήματα μεταναστευτικών ομάδων που έχουν επιστρέψει στις χώρες καταγωγής τους. Το USAID είχε κάνει μια έρευνα για αυτό, συγκεκριμένα για κατοίκους Αλβανικής καταγωγής οι οποίοι επιστρέφουν στην Αλβανία και για τις χώρες από τις οποίες διέμεναν. Υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό που είτε έχουν γεννηθεί στην Αλβανία, είτε έχουν γεννηθεί σε άλλη χώρα αλλά έχουν καταγωγή από την Αλβανία που επιστρέφουν στην Αλβανία. Η έρευνα

μιλούσε συνολικά για εξακόσιες χιλιάδες επιστροφές ανθρώπων Αλβανικής καταγωγής από το σύνολο των χωρών στις οποίες μένανε, που αντιστοιχεί σε ένα σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού της Αλβανίας. Όσον αφορά αυτούς που διέμεναν στην Ελλάδα, ο κυρίως λόγος που φεύγουν είναι η έλλειψη εργασίας. Το γεγονός αυτό, που αφορά και άλλες μεταναστευτικές ομάδες, φαίνεται να έχει μια επίπτωση στα ενοικιαζόμενα διαμερίσματα, πάλι σε κάποιες περιοχές. Επίσης, μπορεί να έχεις ένα προάστιο, μεσοαστικό παραδοσιακά, στο οποίο υπάρχουν θύλακες φτώχειας. Μπορεί η φτώχεια να μη φαίνεται χωρικά, στο δρόμο, γιατί κρύβεται. Υπάρχουν και προάστια στα οποία φαίνεται έντονα η φτώχεια και η κρίση, όπως σε περιοχές του Πέραματος, και σε κάποια τμήματα του ευρύτερου Πειραιά. Δηλαδή δεν είναι μόνο το κέντρο της πόλης.

Γεωργία Γεμενετζή. Τα φαινόμενα αυτά είναι πιο έντονα στη Δυτική Αθήνα;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Δε θα μπορούσα να το πω με σιγουριά.. Υπάρχει το αποτύπωμα της κρίσης σε αυτά που έχουμε συνηθίσει να λέμε φτωχά προάστια.

Ωστόσο, υπάρχουν προάστια που θεωρούνται πολύ φτωχά, αλλά δεν είναι σε όλους τους τομείς. Δηλαδή, δεν είναι σε όλη την περιοχή, αλλά σε κάποια τμήματα.

Όπως και επίσης σε εύρωστα προάστια

όπως το Νέο Ψυχικό υπάρχουν άνθρωποι που έχουν ανάγκη και το κρύβουν. Στο κέντρο είναι σίγουρα αισθητή η κρίση. Υπάρχει κόσμος που έχει φτωχοποιηθεί, έχει πάρα πολύ μεγάλες ανάγκες υποστήριξης και έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των αστέγων, (βέβαια αν το συγκρίνεις με το εξωτερικό αυτό το τελευταίο είναι σχετικό).

Γεωργία Γεμενετζή. Οι νέοι μεταναστεύουν; Ποια είναι τα χαρακτηριστικά αυτών που φεύγουν;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Από ότι φαίνεται υπάρχει μια τάση φυγής τόσο των νέων που είχαν υψηλότερη εξειδίκευση όσο και αυτών που δεν είχαν σε άλλες χώρες και με άλλες συνθήκες. Βέβαια, υπάρχει και μια συνειδητοποίηση, τουλάχιστον για όσους θέλανε να φύγουν στην Ευρώπη, ότι και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες οι καταστάσεις που συναντάς δεν είναι οι καλύτερες δυνατές. Ειδικά αν έχεις χαμηλή εξειδίκευση και χωρίς να γνωρίζεις την γλώσσα αυτό που θα συναντήσεις δεν είναι το καλύτερο. Πιθανόν να είσαι άνεργος για πολύ μεγάλο διάστημα ή να είσαι σε μαύρη εργασία. Πλέον φαίνεται ότι γεύγουν περισσότερο όσοι έχουν μεγαλύτερη εξειδίκευση Για την αναζήτηση εργασίας πηγαίνουν σε χώρες στις οποίες ξέρουν ότι υπάρχει μια ζήτηση, και υπάρχει μεγαλύτερη διερεύνηση για το που θα παει κανείς για δουλειά, ή για μεταπτυχιακές σπουδές οι οποίες θα μπορούσαν να δώσουν περαιτέρω ευκαιρίες.

Γεωργία Γεμενετζή. Όσον αφορά την κατοικία οι ελληνικές πόλεις χαρακτηρίζονται από μίξη των κοινωνικοοικονομικών στρωμάτων. Πως έχει μεταβληθεί η στεγαστική κινητικότητα λόγω της κρίσης; Αυτή την ερώτηση την έχεις απαντήσει εν μέρει νωρίτερα, με τους νέους, τους μετανάστες κτλ. Θέλεις να προσθέσεις κάτι άλλο;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Εκτιμώ ότι η έλλειψη εισοδήματος αλλά και το θέμα των υπάρχοντων δανείων επηρεάζει την κινητικότητα στην πόλη. Από αυτά που ξέρουμε υπάρχει κινητικότητα επιστροφής στα πατρικά αλλά δεν ξέρουμε το βαθμό που αυτό συμβαίνει. Νομίζω ότι υπάρχει μια μικρή τάση επιστροφής στο κέντρο της πόλης, είτε λόγω φτηνών ενοικίων, είτε λόγω τρόπου ζωής στο κέντρο της πόλης, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι εξισορροπεί αυτούς που είχαν φύγει. Αξίζει να σημειωθεί ότι υπήρχαν (προ κρίσης) και υπάρχουν επενδυτικές κινήσεις σε συγκεκριμένες περιοχές της Αθήνας, πχ. κινήσεις μεγάλων εταιρειών που αγοράζουν αρκετά ακίνητα με βασική χρήση την κατοικία. Πολλές παλαιότερες επενδυτικές κινήσεις, κυρίως στην περιοχή Μεταξουργείου-Κεραμικού, εμπεριείχαν και τη χρήση της τέχνης και των καλλιτεχνών στη στρατηγική τους για την προώθηση του εξευγενισμού της περιοχής. Χαρακτηριστικό υπήρξε το παράδειγμα του Remap μέσω του οποίου (και όχι μόνο) άρχισε η προσπάθεια εμφάνισης της περιοχής ως «εναλλακτικής» και πολυπολιτισμικής αλλά με τους δικούς τους όρους. Βέβαια η περιοχή ήταν από

παλιά πολυπολιτισμική αλλά δεν ήταν «της μόδας». Είναι μια περιοχή που έχει αλλάξει πάρα πολύ. Έχει γεμίσει από μεζεδοπωλεία, μπαρ και έχει μεγάλη νυχτερινή ζωή.

Φυσικά έχει και κάποια προβλήματα. Πλέον είναι και αρκετά γνωστές οι σχέσεις συγκεκριμένων επιχειρηματιών με τηω περιοχή. Μέσα σε όλη αυτή την κατάσταση ήρθε και η κρίση, οπότε πολλά πράγματα δε λειτούργησαν έτσι όπως επιθυμούσαν (οι επενδυτικές πρωτοβουλίες).

Γεωργία Γεμενετζή. Υπάρχουν κάποιες περιοχές που είναι πιο ελκυστικές όσον αφορά την εγκατάσταση;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Παρά την κρίση και την γενικότερη πτώση τιμών, τα Εξάρχεια δεν αποτελούν μια φτηνή περιοχή για να εγκατασταθεί κάποιος. Ούτε και τα Πετράλωνα. Υπάρχουν και περιοχές περιοχές με αυξημένη ζήτηση, όπως το Κουκάκι που πριν μια δεκαετία ήταν μια σχετικά άγνωστη περιοχή. Όπως επίσης υπάρχει και μια μετακίνηση προς την περιοχή του Γκύζη (η οποία είναι σχετικά κεντρική γειτονιά, μεγάλα διαμερίσματα και σχετικά φτηνά ενοίκια) καθώς και σε γειτονιές του Παγκρατίου. Υπάρχουν περιοχές που έχουν αποτελούν πολύ δεμένες γειτονιές με δυνατές κοινωνικές σχέσεις (όπως πχ η Ακαδημία Πλάτωνος) από την οποία δε φαίνεται να φεύγει κόσμος. Δηλαδή υπάρχουν πάρα πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την κινητικότητα.

Γεωργία Γεμενετζή. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται ενίσχυση των τάσεων συλλογικότητας, για παράδειγμα, μέσα από δράσεις που αφορούν στην ποιοτική αναβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος, όπως η δημιουργία χώρων πράσινου (μικρά πάρκα, παιδικές χαρές), ή στην αστική γεωργία. Πώς νομίζεις ότι τέτοιες δράσεις σχετίζονται με την οικονομική κρίση ή ότι θα μπορούσαν, κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις, να αποτελέσουν ευκαιρία για την ενεργοποίηση μηχανισμών προστασίας του περιβάλλοντος ή την τόνωση της κοινωνικής συνοχής;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Νομίζω ότι για πολλαπλούς λόγους υπάρχει μια αύξηση συλλογικότητας όχι μόνο στην Αθήνα αλλά και σε άλλες πόλεις (Μυτιλήνη, Βόλος, Θεσσαλονίκη) είτε αφορούν μια γειτονιά είτε ευρύτερα ζητήματα. Μια δική μου εκτίμηση είναι ότι φαίνεται μια αλλαγή νοοτροπίας, η οποία μπορεί να είναι προσωρινή ή να έχει ένα πιο μόνιμο χαρακτήρα. Από μια κατάσταση ατομικισμού που υπήρχε σε μεγάλο βαθμό μέχρι πρόσφατα η ελληνική κοινωνία, αρχίζει να διαμορφώνει μια κοινωνική συνείδηση (που γενικά δεν ήταν το φόρτε μας). Δεν ξέρω αν αυτό θα είναι μόνιμο ή προσωρινό. Κάποιες κινήσεις που είχαν γίνει, έχασαν τη δυναμική τους και τον κόσμο τους, ενώ άλλες δυνάμωσαν. Υπάρχει και το μεγάλο ερώτημα αν αυτές οι κινήσεις απευθύνονται μόνο στο τοπικό ή εκφράζουν και διεκδικήσεις και ζητήματα προς τα έξω (υπάρχουν όλες οι εκδοχές). Γιατί άλλο η δυναμική του τοπικού, και για ποιο τοπικό επίσης μιλάμε, και άλλο αν μπορείς να

κάνεις ευρύτερα δίκτυα. Είναι πολλά τα ερωτήματα και πολύ διαφορετικά από γειτονιά σε γειτονιά. Υπάρχουν περιπτώσεις που προφανώς οι νέες συλλογικότητες είναι ουσιαστικές από άποψη άμεσης παροχής βοήθειας και ανάγκης, δηλαδή κάποιος που έχει ανάγκη φαγητού, προσωρινής δουλειάς, ρούχων κ.ο.κ., σε ένα πολύ πρακτικό επίπεδο. Αλλά και σε ένα κοινωνικό και ίσως και συναισθηματικό επίπεδο. Βέβαια, αυτές οι κινήσεις αλληλεγγύης δε λύνουν δομικά ζητήματα οικονομίας, θεσμών και πώς λειτουργεί μια πόλη ή ένα κράτος, αλλά μπορούν να κινητοποιήσουν διεκδικήσεις και να επηρεάσουν την αλλαγή της κοινωνικο-πολιτικής συνείδησης η οποία έχει επιπτώσεις και στην κοινωνική συνοχή. Θα δούμε το πβς θα εξελιχθούν στο μέλλον.

Γεωργία Γεμενετζή. Πιστεύεις πως οι υποχρεωτικές διαρθρωτικές μεταβολές που συντελούνται ή επίκεινται ως αποτέλεσμα των δεσμεύσεων της Ελλάδας, όπως η απλοποίηση των διαδικασιών περιβαλλοντικής αδειοδότησης για να διευκολυνθούν οι επενδύσεις, η αλλαγή του συστήματος χωρικού σχεδιασμού, η υποστέλεχωση ή/και κατάργηση ορισμένων φορέων (ΟΡΘΕ, ΟΡΣΑ, ΕΑΧΑ Α.Ε.) θα έχει κρίσιμης σημασίας επιπτώσεις στο αστικό περιβάλλον;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Νομίζω ότι το θέμα των περιβαλλοντικών επιπτώσεων είναι πολύ σημαντικό. Έχουμε περιβαλλοντικά επιβαρυνμένες περιοχές. Τουλάχιστον η διεθνής εμπειρία έχει δείξει

ότι μειώνοντας τις απαιτήσεις δε δημιουργείς νέα δημόσια ωφέλεια. Κάποιοι μπορεί να επωφελούνται πολύ προσωρινά με δουλειές χαμηλής εξειδίκευσης ή μεγαλύτερης επισφάλειας. Δηλαδή όλη αυτή η υπόσχεση ότι θα δημιουργηθούν θέσεις εργασίας δεν θέτει ποτέ το ερώτημα τι θέσεις εργασίας, αν είναι ασφαλείς ή όχι, αν είναι προσωρινές ή όχι, αν είναι για το ανθρώπινο δυναμικό που υπάρχει, αν είναι απλά χαμηλής εξειδίκευσης κ.ο.κ. Δεν είναι μόνο ποσοτικό, είναι και ποιοτικό το θέμα. Οπότε νομίζω το ότι καταρρίπτουμε πάρα πολλούς κανονισμούς και κανόνες για να έρθουν οι επενδύσεις, δεν είναι κάτι που απαραίτητα θα βοηθήσει την οικονομία ή την ανεργία με αυτούς τους όρους. Βοηθάει συνήθως κάποιες πολύ συγκεκριμένες οικονομικές ομάδες. Παράλληλα θεωρώ ότι το σύστημα πολεοδόμησης και αδειοδότησης θα έπρεπε να είναι περισσότερο συγκροτημένο και όχι διάσπαρτο σε διαφορετικά άρθρα και τροπολογίες όπως είναι τώρα (κάτι που ισχύει και για πολλά άλλα νομοθετικά πλαίσια). Δηλαδή ένα πολύ μεγάλο ζήτημα που έχει προκύψει με τον τρόπο που γίνονται τα πράγματα είναι ένα τεράστιο νομικό και νομοθετικό πρόβλημα, τι ουσιαστικά υπάρχει, τι δεν υπάρχει, πώς περνιούνται οι νόμοι. Και μόνο ο ρυθμός αλλαγών δημιουργεί απίστευτα προβλήματα και παραθυράκια, οπότε ουσιαστικά δεν βελτιώνεις κάτι.

Γεωργία Γεμενετζή. Πιστεύεις ότι οι ΟΡΘΕ και ΟΡΣΑ έκαναν έργο;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Για τη Θεσσαλονίκη δεν γνωρίζω. Πιστεύω ότι σε κάποιους ανθρώπους υπήρχε η πρόθεση να κάνουν έργο. Το μεγάλο ζήτημα είναι αν αυτοί οι οργανισμοί έχουν τη δύναμη και την εξουσία να λαμβάνουν αποφάσεις, αν είναι εκτελεστικοί οργανισμοί. Κάτι που αν δεν κάνω λάθος, δεν ισχύει. Ουσιαστικά ήταν υπό την επίβλεψη του υπουργείου. Το υπουργείο είχε επιρροή στο τι γίνονταν τελικά. Δηλαδή ο Οργανισμός μπορεί να έλεγε το άλφα, του υπουργείου το ωμέγα και να βρισκόταν τελικά μια λύση στη μέση. Αλλά δεν είχαν την εξουσία του να είναι μια εκτελεστική αρχή, να είναι μια αρχή ανεξάρτητη, οπότε αυτό, παρόλες τις προθέσεις, μειώνει τη δυναμική τους. Πιστεύω ότι υπήρχαν προθέσεις να γίνουν πράγματα και να κάνουν έργο και νομίζω ότι έκαναν κάποιο έργο, αλλά δεν ξέρω κατά πόσο θα αξιολογηθεί αυτό το έργο τελικά. Το να έχεις κάποια μορφή άσκησης εξουσίας και λήψης αποφάσεων είναι πολύ σημαντικό στο κατά πόσο μπορείς να κάνεις το έργο που θέλεις ή αν αναγκάζεσαι συνέχεια να κάνεις διαπραγματεύσεις και συμβιβασμούς.

Γεωργία Γεμενετζή. Θεωρείς ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τη σχέση της πόλης με το φυσικό περιβάλλον, όσον αφορά κυρίως την κατανάλωση των φυσικών πόρων και τις εκπομπές αερίων

ρύπων; Οι συνέπειες για το μεταβολισμό της πόλης είναι μόνο αρνητικές ή, ενδεχόμενα, υπάρχουν και κάποιες θετικές εξελίξεις;

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Η καταστροφή του αστικού και περιαστικού πρασίνου και δασών για θέρμανση καθώς και η καύση ακατάλληλων υλικών είχε εμφανείς αρνητικές συνέπειες στην ατμόσφαιρα και την περιβαλλοντική κατάσταση. Από την άλλη, η μείωση των αυτοκινήτων ήταν κάποια στιγμή πραγματικότητα, μιλώντας τελείως εμπειρικά, περπατώντας στο κέντρο της πόλης. Για κάποιο περίεργο λόγο από το καλοκαίρι και μετά, ξαναβγήκαν τα αυτοκίνητα. Δυστυχώς η σημαντική μείωση δεν φαίνεται να κράτησε πολύ. Μια άλλη διάσταση της κρίσης σε σχέση με τον αστικό μεταβολισμό, που δεν είναι τόσο φανερή, έχει να κάνει με τα σκουπίδια που παράγει η πόλη, όσον αφορά κυρίως τις συσκευασίες φαγητού που χρησιμοποιούν οι εργαζόμενοι στα γραφεία. Ενδεχομένως να υπάρχει μια μείωση του προσυσκευασμένου φαγητού λόγω της κρίσης. Νομίζω είναι κάτι που πρέπει να δούμε.

Γεωργία Γεμενετζή. Σ' ευχαριστώ πάρα πολύ για το χρόνο σου.

Παναγιώτα Κουτρολίκου. Κι εγώ ευχαριστώ.